

Zakon o soupravljanju je »padel«, z njim pa žal tudi še marsikaj drugega

Predlog celovito prenovljenega Zakona o sodelovanju delavcev pri upravljanju (ZSDU-1) je po razpravi na junijski seji Državnega zbora RS »padel«. Državni zbor (DZ) ga namreč ni sprejel v nadaljnji postopek. In sicer izključno iz proceduralnih razlogov, izpostavljenih v mnenju Vlade RS, ki so deloma izmišljeni (npr. trditev, da k sodelovanju pri nastajanju tega zakona niso bili povabljeni vsi socialni partnerji v okviru ESS, konkretno delodajalske organizacije), vsebinsko pa močno sporni (npr. zahteva, da mora biti tovrstna sprememba zakonodaje predhodno »vsebinsko usklajena« med vsemi socialnimi partnerji). A, kakorkoli že, z njim je brez dvoma padlo še marsikaj zelo pomembnega, česar se tisti, ki so ga s tem prozornim političnim manevrom zrušili, žal verjetno niti ne zavedajo. Razmislimo morda skupaj.

Obravnavajo ali »usklajevanje« zakonov v ESS?

Predvsem se lahko ob takšnih proceduralnih manevrih zdaj spet za zelo dolgo poslovimo od kakega **sistemskega res »razvojnega« zakona** na področju delavske participacije, ki bi poskušal kakorkoli **preseči sedanji izrazito »mezni« položaj zaposlenih**. Najmanj, kar je: če bo v prihodnje vsak tak zakonski predlog, zato da ga bo Državni zbor sploh pripravljen vzeti v branje, proceduralno res obsojen na obvezno predhodno ne le »strokovno«, ampak tudi »interesno« usklajevanje, oziroma, ne le na »obravnavo«, ampak na obvezno predhodno »uskladitev« med socialnimi partnerji v ESS, bo pač že pred vložitvijo v parlament objektivno nujno ostal vsebinsko povsem benignen (beri: brez sleherne napredne rešitve, ki morda ne bo pisana čisto na kožo delodajalcem). Sistemsko-razvojni zakoni, kakršen je (bil), denimo, tudi ZSDU-1, namreč že po logiki stvari preprosto ne prenesejo nobenih nenačelnih interesnih kompromisov, ampak morajo slediti stroki in splošnemu družbenemu interesu, ali pa **njihov »razvojni naboj« v celoti zvodeni**.

Zlasti v tripartitnem interesnem socialnem dialogu, ki predpostavlja obvezen konsenz vseh socialnih partnerjev, pa že objektivno drugače pravzaprav sploh niti ne more biti. Tisti, ki jim ustreza *status quo* (opomba: kadar gre za položaj in pravice delavcev, so to seveda delodajalci), namreč lahko v tem sistemu **učinkovito blokirajo vsako naprednejšo sistemsko rešitev**. Je torej ta zakonodajni pristop res lahko tisto, kar bo perspektivno privedlo do nujnih radikalnejših sprememb sedanjega – žal, kot rečeno, še vedno tipično meznokapitalističnega – družbenoekonomskega sistema, ki sicer definitivno povzroča vse bolj nevzdržne ekonomske, socialne in okoljske posledice? Ali pa je vse skupaj v bistvu le plod in voda na mlin prizadevanj sedanjih ekonomskih elit za ohranitev *statusa quo* (pod sicer nadvse simpatičnim nazivom »sodoben socialni dialog«)?

Glede na to, da ta kapitalizem že dolgo poka (in bo brez pravočasnih resnejših sistemskih sprememb slej ko prej tudi počil) po vseh šivih, se vsekakor zastavlja zelo resno vprašanje, ali ni morda ta »sodoben socialni dialog« samo še **inštrument za učinkovito nevtralizacijo omenjenih nujnih radikalnejših sistemskih sprememb**. Presojajo prepuščamo bralcu. Sindikati pa se bodo o tem, ali na ta način zastavljen socialni dialog dejansko koristi ali v

resnici bolj kot ne škoduje učinkovitosti njihovih prizadevanj za perspektivno izboljšanje (ne samo »neslabšanje«) položaja slovenskega delavstva, seveda morali odločiti sami.

Po mojem trdnem prepričanju je iz zgoraj navedenih razlogov delovanje ESS po načelu usklajevanja med interesi socialnih partnerjev z imperativom doseči zavezujočo konsenzualno skupno odločitev morda lahko primeren le v zvezi s posameznimi **ukrepi tekoče ekonomske politike**, nikakor pa ne glede sprejemanja »razvojnih« zakonov, ki urejajo sam družbenoekonomski sistem kot tak. ESS torej ne more biti nekakšen »vzporedni zakonodajalec«.

Nebuloza o ne vključevanju ključnih déležnikov

Nihče seveda ne oporeka, da mora biti v procesu nastajanja vseh zakonov z ekonomskega in socialnega področja vsem socialnim partnerjem že po logiki stvari omogočeno konstruktivno sodelovanje. In v danem primeru je brez dvoma tudi bilo. V resnici je bil namreč ESS (in s tem vsi njegovi člani) s strani projektne skupine za pripravo predloga tega zakona že pred več kot letom dni dokazano, in to kar dvakrat – prvič že 22. februarja, nato pa še 26. marca, **izrecno pozvan k vključitvi s svojimi mnenji, pripombami in predlogi**.

Sindikati, denimo, so se tem pozivom že lani spomladi tudi odzvali in nato vseskozi dejavno sodelovali pri nastajanju tega zakonskega predloga. Povsem enako bi se torej lahko **tudi Vlada in delodajalci**, a so ga oboji ves ta čas zavestno preprosto povsem ignorirali. Ko je bil enkrat vložen, pa so delodajalske organizacije družno in brez sramu na DZ naslovile škandalozno protestno pismo, češ da so bile kot ključni socialni partner izrinjene iz socialnega dialoga, in da jih o zanje tako pomembnem zakonu **ni nihče nič niti povprašal**. Saj ni res, pa je ... Vlada pa jih je pri tem prozornem manevru žal povsem nekritično podprla. In v končni fazi – čeprav so bili z nasprotnim protestnim pismom Združenja svetov delavcev Slovenije pravočasno opozorjeni na te povsem neresnične in hudo zavajajoče trditve – tudi večina poslancev v Državnem zboru.

O nebulozi, da k vključitvi v nastajanje predloga tega zakona niso bili pravočasno pozvani prav vsi ključni déležniki, ki so oziroma naj bi imeli pri tem svoj interes, torej niti ni vredno resno razpravljati. Prav tako ne o tem, da je zakon morda padel samo zato, ker je prišel iz opozicijske ZL, kajti takšen odnos DZ do pomembne »delavske« zakonodaje, bi bil pač povsem neresen. Predvsem pa je treba imeti pred očmi dejstvo, da predlagatelj tega zakona - kljub sodelovanju sindikatov pri njegovi pripravi - tokrat **ni bil eden izmed socialnih partnerjev iz ESS**, ki so se sicer kot člani tega organa res medsebojno zavezali k obveznemu predhodnemu »usklajevanju« vseh svojih zakonodajnih pobud (kar seveda lahko zavezuje le njih same), ampak ena izmed poslanskih skupin. Kaj šele, če bi bil, denimo, ta zakon vložen kot **neodvisna »državljanska pobuda«** (z najmanj 5.000 podpisi volivcev)? Bi tudi v tem primeru DZ zbor predlagatelje lahko »skenslak«, češ da se niso predhodno »uskладili« s socialnimi partnerji? Nesmisel. Čemu potem sploh služi zakonodajni postopek (še) v DZ?

Ozadje je torej očitno **precej širše in tudi precej bolj zaskrbljujoče**.

Poučna sistemska lekcija slovenskim delavcem

Tisto, kar posebej skrbi, je seveda zlasti tokratna lekcija organov oblasti slovenskim delavcem o tem, **pod kakšnimi pogoji** lahko v prihodnje računajo na sprejem takega zakona (tudi) v njihovo korist.

Delavci so si, kot kaže, po mnenju aktualne oblasti očitno začeli domišljati čisto preveč, če si domišljajo, da si s svojim »**človeškim kapitalom**« (tj. znanjem in delovnimi zmožnostmi, ustvarjalnostjo, zavzetostjo itd.), ki je danes, v »eri znanja« že zdavnaj postal glavna konkurenčna prednost podjetij, morda počasi vendarle zaslužijo tudi **nekaj malega več besede v sistemu korporacijskega upravljanja**. Da torej kot nosilci najpomembnejšega produkcijskega dejavnika v 21. stoletju (*opomba: intelektualni kapital – človeški in strukturni – v lasti zaposlenih danes predstavlja v povprečju že 85 % skupne tržne vrednosti in s tem produkcijske moči podjetij*) ne morejo biti več obravnavani zgolj kot klasična delovna sila in navadno tržno blago ter »poslovni strošek na dveh nogah«, in da bi si zato zaslužili tudi boljši zakon o soupravljanju od dosedanjega. Ter seveda tudi, da je pravi naslov za to – tako kot v vsaki sodobni demokratični družbi – pač parlament.

Streznitvena lekcija naših vrlih organov oblasti delavcem je namreč tokrat jasna in sporočilna kot še nikoli doslej. Glasi pa se, če malce karikiramo, nekako takole: ne hodite nam več težit v parlament z nekakšnimi »svojimi« predlogi zakonov, če vam tega niso prej odobrili vaši delodajalci! Če že hočete tudi vi neke svoje systemske pravice na temelju človeškega kapitala, pojdite in si jih izpogajajte neposredno z delodajalci v okviru ESS, šele potem jih lahko v obliki zakona sprejme tudi parlament kot izvoljenec ljudstva!(?) Če vam to ne bo uspelo v »sodobnem socialnem dialogu«, ki je najbolj sveta civilizacijska pridobitev, pomeni, da si jih pač ne zaslužite. Parlament si umiva roke.

Skratka, dobili smo povsem nedvoumen odgovor na uvodoma zastavljeno vprašanje o dejanskih možnostih za morebiten postopen systemski izhod slovenskih delavcev iz sedanjega klasičnega mezdnege položaja v odnosu do delodajalcev v neki dogledni perspektivi. Ta je sicer res strašljiv, a vsaj dilem o tem, kaj moramo odslej v Sloveniji razumeti s pojmom »**oblast ljudstva**«, zdaj ni več. In seveda tudi ne utvar o tem, kaj lahko morda ta oblast naredi dobrega za svoje ljudstvo **mimo »volje kapitala**«.

(Bil bi) kakovosten in razvojno napreden zakon

Predlog ZSDU-1 je (bil) **kakovosten in razvojno napreden zakon**, ki je bil v celoti pripravljen skladno s spoznanji in priporočili sodobnih poslovnih ved o vse bolj odločilnem pomenu »zavzetosti« (delovne motivacije in organizacijske pripadnosti) zaposlenih kot nosilcev človeškega kapitala (*angl. employee engagement*) **za konkurenčnost in poslovno uspešnost podjetij** v sodobnih pogojih gospodarjenja. Prav tako je neposredno temeljil tudi na analizi več kot 23-letnih izkušenj iz dosedanje prakse uresničevanja veljavnega ZSDU iz leta 1993, ki jih sistematično spremlja in proučuje zlasti Združenje svetov delavcev Slovenije. Skratka, ni (bil) kak »interesni«, temveč prvenstveno »strokoven« produkt. In kot tak bi lahko brez dvoma res pomembno prispeval k – sicer nujnemu – nadaljnjemu razvoju sistema delavske participacije, posledično pa zlasti tudi k **večji poslovni uspešnosti** slovenskih podjetij in **višji konkurenčnosti** slovenskega gospodarstva kot celote.

A namesto podpore temu zakonu je predsednik Vlade RS na isti seji DZ raje oznanil, da si bo njegova vlada intenzivno prizadevala gospodarstvu dodatno **pomagati s še manj pravicami za delavce**. Konkretno z ukrepi, ki bodo, kot se je izrazil, delodajalcem omogočili »lenim in neodgovornim delavcem na hitro reči hvala lepa«. Prav tako bo menda Vlada – namesto že dolgo zahtevanega učinkoviteje davčno podprtega sistema udeležbe zaposlenih pri dobičku – na zahtevo delodajalcev raje davčno razbremenila le stroške njihovih »ključnih kadrov« (beri: menedžerjev). Oboje je torej očitno po mnenju Vlade bistveno **večji problem**

konkurenčnosti slovenskega gospodarstva, kot pa (ne)zavzetost celotnih kolektivov zaposlenih. Ti so tako ali tako samo »delovna sila«, gospodarsko zares pomembni so delodajalci, ki vsem skupaj dajejo kruh. In tudi to je bilo z gladko zavrnitvijo predloga ZSDU-1 slovenskim delavcem zdaj **več kot jasno sporočeno**.

Prvi »prodelavski« zakon po dolgih letih

Predvsem pa je (bil) po dolgih letih nenehnega »kriznega zniževanja delavskih pravic« to prvi (predlog) zakon(a), ki bi bil **končno (tudi) v korist delavcev, ne samo delodajalcev oziroma lastnikov kapitala**. Se pravi, prvi znanilec morebitnega preobrata, ki bi lahko zbuja upanje, da bodo morda nekoč pri nas ljudje s svojim človeškim kapitalom spet bolj cenjeni kot pa zgolj finančni kapital. In da bo finančni kapital končno začel služiti njim, ne obratno, tj. ljudje kapitalu, tako kot je to danes.

Vsaj nekaj malega tega upanja namreč v Sloveniji v tem trenutku potrebujemo bolj kot vse drugo. Ve se zakaj. A očitno bo to upanje tokrat – in to spet za precej dolgo – **umrlo hkrati s padcem tega zakona**, ki bi sicer lahko napravil vsaj majhen začetni korak v to smer nujnega spreminjanja klasičnih mezdnih delavcev v enakopravne subjekte produkcijskih procesov in družbenoekonomskega sistema na splošno. Torej v smeri izgrajevanja **sodobne ekonomske demokracije**, ki predpostavlja visoko razvit sistem delavskega soupravljanja, udeležbe pri dobičku in širšega notranjega lastništva zaposlenih v obliki bodisi delavskega delničarstva bodisi delavskega združništva.

Ta zakon kot osrednji zakon s področja ekonomske demokracije je bil torej hkrati tudi **najboljši test** za preverjanje dejanske »predanosti« te Vlade ekonomski demokraciji, ki jo je sicer doslej že nekajkrat tudi javno razglasila. Žal ga ni prestala.

Brezupna ekonomska politika

Toda, ljudje v Sloveniji so do grla siti te aktualne slovenske, perspektivno povsem brezupne ekonomske politike. Predvsem pa pridiganja o tem, da nam lahko gospodarski napredek, nova delovna mesta in boljše življenje prinese le nekakšno nenehno **»izgrajevanje kapitalu prijaznega poslovnega okolja«**, ki ga je sicer objektivno mogoče ustvariti le z neprestanim še dodatnim zmanjševanjem že doseženih delavskih pravic (t. i. stroškov dela) in s krčenjem socialne države. Gre seveda za popoln nesmisel, ki vodi v ekonomsko brezno brez dna, ne pa v lepšo prihodnost.

Pravzaprav še edine resne, in to praktično neizčrpne, rezerve za ustvarjanje bistveno višje dodane vrednosti in hitrejšega gospodarskega napredka se v pogojih evidentne kapitalske zasičenosti razvitih gospodarstev v resnici skrivajo prav v objektivno razpoložljivem človeškem (in na splošno intelektualnem) kapitalu, ki danes, kot rečeno, predstavlja daleč najpomembnejši produkcijski vir. Ta kapital je namreč zdaj izrazito podoptimalno izkoriščen. In sicer prav zaradi nizke stopnje **zavzetosti zaposlenih**, od katere je neposredno odvisno, kolikšen del svojih objektivnih produkcijskih potencialov bodo ti (prostovoljno) dejansko angažirali v produkcijskih procesih. Znamenita **Gallupova študija**, denimo, ugotavlja, da je danes v povprečju samo 13 % zaposlenih zavzetih, velika večina pa je nezavzetih (63 %) ali celo aktivno nezavzetih (24 %), zaradi česar so – ob dejstvu, da 5 % povečanje te zavzetosti prispeva kar 2,4 % k dvigu poslovnih prihodkov – ocenjeni stroški oziroma škoda, ki jo vsako leto utrpijo posamezna nacionalna gospodarstva naravnost frapantni: ZDA izgubljajo od 450 do 550

milijard dolarjev, Nemčija od 112 do 138 milijard evrov (tj. od 151 do 186 milijard dolarjev), Velika Britanija pa od 52 do 70 milijard funtov (tj. od 83 do 112 milijard dolarjev).

Zgolj večja vlaganja v nova znanja in zmožnosti zaposlenih ter v raziskave in razvoj ali pa povečevanje plač »ključnim kadrom« pri tem seveda niso rešitev. Kaj nam namreč pomagajo še tako visoko izobraženi in usposobljeni zaposleni, če pa so potem v samih produkcijskih procesih **obravnavani kot navadna »mezdna delovna sila« in vrženi v klasično tayloristično organizacijo dela in komuniciranja** (ukazovanje, stroga kontrola in sankcioniranje), ki že v temelju uničuje sleherno ustvarjalnost, predvsem pa delovno motivacijo in organizacijsko pripadnost, torej zavzetost zaposlenih. Iz mezdnih delavcev seveda nikoli ne bo mogoče narediti zavzetih zaposlenih. Njihova zavzetost je namreč v največji meri odvisna prav od stopnje razvitosti različnih oblik njihove vsestranske integracije v organizacijo (soupravljanje, udeležba pri dobičku, morebitna udeležba tudi pri lastništvu). Velik ekonomski pomen dobrega zakona o delavskem soupravljanju, kakršen je bil v DZ zdaj žal nadvse lahkotno zavržen, je torej očitno.

Ob vsem tem pa si vrli načrtovalci gospodarskega razvoja Slovenije očitno še vedno belijo glavo le z vprašanjem, kako z zniževanjem delavskih pravic in socialne države za vsako ceno povečati dobičke lastnikov finančnega kapitala, češ da bodo delodajalci lahko potem več zaposlovali. A želeni tovrstni učinki omenjenih ukrepov so, kot vidimo tudi v naši praksi, bolj ali manj minorni. Vsekakor pa je mogoče z njimi zelo učinkovito **»ubijati« zavzetost nosilcev človeškega (in intelektualnega na splošno) kapitala**. In to zdaj slovenska oblast počne karseda zavzeto. Le kdo bi to »razvojno« logiko sploh še lahko razumel.

Gre pri vsej tej ekonomski blaznosti res samo za sveto preproščino?

Delavsko soupravljanje bo preživelo

A da se ne bi morda napačno razumeli: delavsko soupravljanje v Sloveniji bo brez dvoma nekako preživelo tudi na podlagi veljavnega ZSDU iz leta 1993. Že zato, ker je njegovo preživetje glede na povedano v sodobnih pogojih gospodarjenja pač **ekonomski imperativ prihodnosti**. Torej preprosto tudi mora preživeti. In to kljub vsem vsebinskim in nomotehničnim pomanjkljivostim veljavnega zakona, ki so že začele resneje ovirati njegov optimalni napredek in razvoj v praksi, in ki jih je želel zato predlog novega ZSDU-1 učinkovito odpraviti, obenem pa ponuditi nekatere nove, še naprednejše rešitve.

Padec tega novega zakona torej k sreči niti približno ne pomeni tudi propad ideje o visoko razvitem sodobnem delavskem soupravljanju. Pomeni pa hud udarec prizadevanjem za njeno takšno uresničevanje v praksi, ki bi lahko že v tem trenutku bistveno pripomoglo k bistveno višji kakovosti delovnega življenja zaposlenih, posledično pa tudi k bistveno višji konkurenčnosti slovenskega gospodarstva. Morebitna **po Gallupovi metodi izračunana škoda**, ki so nam jo s tem povzročili in nam jo s svojo aktualno ekonomsko politiko tudi sicer povzročajo naši vrli ekonomski neoliberalci, pa bi zagotovo segala v stotine milijonov evrov ali več.